

RUSU AUREL (1921-2022) – UN SECOL DE VIAȚĂ, UN SECOL DE AMINTIRI

Dan RAMF¹

RUSU AUREL (1921-2022) – A CENTURY OF LIFE, A CENTURY OF MEMORIES

ABSTRACT

Rusu Aurel (1921-2022) and his wife Rusu Ana (1928-2017), was the family where I spent hours and whole days, there I felt history at its home, I will keep them in my heart until the end of my life. The Great Union of 1918, the departure of Transylvanian Romanians to work in America, the interwar period, the Second World War, imprisonment in Russia, communist quotas, political prisoners, were just some of the memories of these grandparents. A big surprise for me was the date of September 21, 2014, when after 39 years I discovered the war veteran Mija Ioan (1918-2017), the one I was looking for as a small child, with the help of the Rusu family. Probably God arranged things according to the holy order, all these veterans had a last honor of today's Romanian Army. And now let's meet the one who lived 100 years and wished us at least that many years.

Keywords: Rusu Aurel, history, memories, the Second World War, imprisonment, communism period.

Rusu Aurel (1921-2022) și soția Rusu Ana (1928-2017), a fost familia la care am petrecut ore și zile întregi, acolo am simțit istoria la ea acasă, îi voi păstra în inimă până la finalul vieții. Marea Unire de la 1918, plecarea românilor transilvăneni la muncă în America, perioada interbelică, Al Doilea Război Mondial, prizonieratul în Rusia, cotele comuniste, deținuții politici, au fost doar câteva din amintirile acestor bunici. O mare surpriză pentru mine a fost data de 21 septembrie 2014, atunci când după 39 de ani l-am descoperit pe veteranul de război Mija Ioan (1918-2017), cel pe care-l căutam de mic copil, cu ajutorul familiei Rusu. Probabil Dumnezeu a așezat lucrurile după sfânta rânduială, cu toții acești veterani au avut parte de un ultim onor al Armatei Române de azi. Și acum să-l cunoaștem pe cel care a trăit 100 de ani și ne dorea cel puțin atâtia.

Povestea eroului nostru începe în anul 1921, în ziua de 20 iunie, când se naște Rusu Aurel, în satul Tăuni, județul Târnava Mică atunci.

„Pe tatăl meu l-a chemat Aurel (1900-1988), iar pe mama a chemat-o Pa-laghia (1900-1984). Pe bunicii mei i-am prins puțini ani în viață, doar pe Rusu Iosif mi-l amintesc, i se spunea «de-a lui Bogdănel». Eu eram mic copil când îl întrebam pe moșu’:

¹ Muzeograf, Muzeul Național al Aviației Române, Secția Istorie și Muzeografie, Rachete și Cercetări Spațiale „Hermann Oberth”, Mediaș; e-mail: danramf@yahoo.co.uk.

«- Moșule cât îi de departe America?».

«- Cât țâpi (arunci-n.n.) cârja asta și o mai duci și-n mână!», îmi răspundea glumind bătrânul Iosif. Atunci eu aruncam cârja și-l întrebam pe moșu':

«- Moșule, cât să o mai duc?».

Aveam cinci ani când a murit, în tinerețe a fost în America la lucru, iar când a venit înapoi și-a cumpărat pământ.

La părinți am fost 6 copii, doi băieți și patru fete: Aurel (1921), după mine venea Maria în 1924, Ioan în 1928, Anica în 1931, Emilia în 1934 și Lucreția era din 1938.

La vârsta de 7 ani am mers la școală. Eram îmbrăcați cu cioareci și cu haine românești. Când mergeam la școală era o liniște în clasă, de puteai auzi musca. Învățător l-am avut pe Gostin Dumitru, era oltean de lângă Caracal, eu cred că de prin Scornicești. Tot la școala noastră a fost și domnul învățător Codău Ioan, era de «prăsilă» (de loc-n.n.), din satul Tău de lângă Blaj.

Materia mea preferată la școală a fost matematica, nu istoria sau geografia, asta m-a ajutat mai târziu în viață. Cel mai bun coleg din clasă la media generală era Băcilă Traian, copil din familie cu 12 prunci. El era tot în fața mea la media generală, dar eu eram peste el la matematică. Toate problemele erau rezolvate la tablă și eu primeam calificativul «Foarte Bine»! Nu primeam cărți cadou, cel mai mult mi-au dat 5 lei la premiu. Cărțile de la școală le cumpăram de la colegii mai mari; câte un manual era atât de uzat că abia îl țineai în mână.

La noi în sat oamenii, creștinii erau numai de religie greco-catolică. Preot era Ciulea Diomid, era de prin Spini, azi îi spune Lunca Târnavei. Parohia noastră era bogată, avea 30 de iugăre de pământ, noi îi dădeam contribuție o felderă de cucuruz pe an. Când au venit comuniștii la putere au desființat Biserica Greco-Catolică, atunci lumea s-a făcut ortodoxă cu forța”, preciza Rusu Aurel.

„Pentru noi copiii, sărbătoarea de Crăciun era o mare bucurie. De ajun ne adunam câte trei, patru băieți și plecam la colindat până seara târziu. Toți oamenii ne deschideau ușa. Cel mai mult am colindat: «La oraș la Viflaim», «D-acu-i sunt acele curți» și «Trei păstori». Întotdeauna tata tăia porc de Crăciun, cu toate acestea, tata și mama erau credincioși, țineau toate posturile, doar noi copiii ne mai scăpam. La școală, orele de religie erau obligatorii, aveam materie de învățat. Mergeam la biserică toată familia, eram îmbrăcați doar cu straie românești, femeile și fetele își puneau năframă pe cap. Mie îmi plăcea la biserică, domnul părinte mă puneă să rostesc «Tatăl nostru» și «Crez într-unul Dumnezeu».

După ce am terminat cele șapte clase primare, am rămas la agricultură și la oierit cu familia. Preotul satului îi tot spunea lui tata:

«- Să lași copilul să meargă mai departe, la școală!».

«- Nu pot domn' părinte, eu am șase copii, ăsta-i ăl mai mare, trebuie să mă ajute cineva!», îi zicea tata preotului nostru.

Un văr de-a[[] meu, Sărătean Ioan, avea vreo 15 oi, am fost asociați între noi. Vărul Sărătean a fost încorporat la Regimentul 82 de Infanterie de la Târnăveni, au ajuns cu divizia lor până la Stalingrad. Acolo i-au încercuit rușii, i-au prins, au fost puși în coloană să-i ducă în lagăr. Unul din gardieni a tras cu arma și l-a rănit, dar nu tare, la umărul stâng. Unii dintre prizonieri erau răniți grav și nu mai puteau merge. După ce au mers pe jos vreo trei sau patru zile, el a gândit că dacă-i rănit le dă vreo

căruță să-i ducă. Seara s-a făcut selecție la ai care-s răniți și atunci el s-a dus la sanitari. Din acel moment, nu se mai știe nimic de el, dar acasă n-a mai venit, nici carte n-a scris. Sărătean Ioan era născut din 1916, se trăgea din Spătac, județul Alba. Mama lui, mătușa mea, era soră cu tata, a fost asistentă medicală la spitalul Colentina în București, acolo l-a cunoscut pe tatăl lui, pe Sărătean Ioan, care lucra și el în București. El a crescut alături de noi, că mamă-sa a venit acasă numai la pensie. A fost singurul fecior la părinți.

În 1939 legionarii l-au împușcat pe primul ministru Armand Călinescu, atunci Regele Carol al II-lea a dat ordin ca în fiecare județ, oraș, comună sau sat să fie împușcați câțiva legionari. La noi în sat primul pe listă a fost Codău Ioan, dar el era învățător și avea radio. El a auzit ce s-a întâmplat în București și când au venit jandarmii din Bălcaci să-l înhațe, nu era acasă. Atunci șeful de post a zis că-l ia pe legionarul Codrea, când au ajuns la podul unde a fost SMT-ul, jandarmul a tras, până la urmă l-a împușcat șeful de post de la Bălcaci. Mortul a rămas acolo până a doua zi, cu traista agățată de-un băț, pe umăr. A doua zi când am plecat către Valea Lungă, eu l-am văzut acolo mort. Codrea Nicolae era născut din 1896, tata îmi zicea că era mai mare cu patru ani decât el. Legionarii la noi în sat nu erau văzuți rău pe atunci, că erau oameni cinstiți”, spunea veteranul Rusu Aurel.

Majoritatea feciorilor din sat erau cu legionarii, ne uneam și mergeam cu stea-guri și cântări pe drum. Și tata s-a înscris la ei, dar nu-i prea căuta că aveam oi și n-aveam timp de ședințe. Șef de cuib era învățătorul Codău. Partidul ăsta n-a stat mult la putere, era singurul partid când au condus ei.

Premilitarie am făcut în satul Făget, dacă treceam dealul erau numai 3 kilometri până acolo. La premilitari eram vreo 50 de băieți, dacă ne prezentam toți. Tot când am fost concentrat premilitar, am fost dus la Liceul «Iacob Mureșan» de la Blaj. În timp cât eram la Blaj, au început a sosi răniții de la Odessa, atunci o parte a liceului a fost transformată în spital. Un consătean de-a[1] nostru, Călugăr îl chema pe el, avea grijă de doi răniți, amândoi erau fără picioare. Călugărițele le făceau mâncare la cei internați acolo, dar și nouă celor care le ajutam.

La 20 februarie 1942 mi-a venit ordinul de încorporare. Am fost chemați două contingente odată, de la noi s-au adunat vreo 40 de feciori. Când am plecat, ne-au condus părinții și tot restul satului până la ieșire din Tăuni, femeile lăcrimau și țiganul² cânta cu dipla (vioara-n.n.) după noi. Jurământul l-am depus la Blaj, de acolo fiecare s-a dus la unitatea unde a fost repartizat. La Brăila, de la noi din localitate am fost trimiși: Rusu Aurel, Pușcă Nicolae, Aron Ioan, Mija Ariton și Bârloncea Ioan; toți eram născuți în 1921.

Eu am ajuns la Regimentul 5 Grăniceri de la Brăila, la compania a 5-a, era de Specialități. La noi în companie cred că eram cam 160 de soldați. Comandant l-am avut pe căpitanul Niculescu. La Brăila în armată, cel mai greu a fost cu mâncarea, era tare slabă. Ne făceau mămligă într-un cazan, băgau făină, după aia o amestecau. Când era gata, o vărsau pe o masă și o întindeau cu un amestecător, o făceau subțire de vreo trei degete. Apoi puneau liniarul și o tăiau în bucăți egale. Dimineața primeam ceai, la amiază o z[e]amă de varză, tare semăna cu aia din prizonierat. Uneori pri-

² Țigan, termen folosit de Rusu Aurel pentru a numi populația rromă.

meam pâine, așa cât îi pumnul, era pâine de Manutanță. Câteodată pe lângă mămăligă ne dădeau o lingură de brânză.

La Brăila câmpul de instrucție era drept, lung și lat de mai mulți kilometri. Acolo făceau trageri și exerciții atâtea regimente odată, eram mii de soldați. Când aveam trageri, cartușul nu știa carte, el se ducea. Comandanții ne mânau înainte să fugărim oamenii de pe hotar, de la sapă, de la coasă, sătenii trebuiau să plece acasă că se fac trageri în poligon. Azi așa, mâine tot așa, noi nu lăsam oamenii în pace să lucreze. În primul an am făcut trageri cu pușca ZB, după aia cu pistolul mitralieră Orița, de 32 de cartușe. Atunci, în 1943, s-a ridicat peste poligon dintr-o brazdă într-alta, un dig înalt. La digul ăla noi îi ziceam „biută”, s-a făcut cu deținuți basarabeni și cu jidani³. Din Valea Lungă am găsit acolo pe doi jidani: Adalberth Kohn și pe celălalt îl chema Kerner. De Kohn știu că avea prăvălie în Valea Lungă, amândoi s-au cerut să fie la mine în echipă. Fiecare avea normă să ducă câte 20 de roabe de pământ. Ei veneau cu pământul, îl descărcau și alții după ei îl băuceau cu butucii. Cei doi evrei aveau fiecare pe mână câte două ceasuri de aur. Într-o zi i-am întrebat:

«- De ce le-ați luat cu voi?».

«- Nea Rusule ăștia-s bani, dacă trebuie să le vindem, noi om merge și fără astea», mi-au răspuns cei doi. Pe ei i-au adus aici, pe alții i-au trimis la Marea Neagră sau în Transnistria. Cu alți evrei ne-am întâlnit și când am plecat pe front. Câteva zile ne-au ținut la Marea Neagră, la Limanul Nistrului. Acolo unde eram noi cartiruiți, un sat era locuit numai de jidani, se numea Bagatiriova. Altă localitate care era chiar pe mare se numea Tuzla. La Bagatiriova am stat vreo două săptămâni. Pe evrei îi vedeam dimineața și seara când plecau sau veneau de la lucru. Nu știu unde păcatele lor mergeau, că ziua nu găseai suflet de om pe-acolo. Nouă comandanții ne ziceau că evreii sunt «dușmanul poporului», auzeam că la Odessa ei erau ăia care distrugeau mai tare frontul. Rămâneau acasă, după ce intrau armatele învingătoare, se ocupa satul, iar evreii peste noapte trăgeau și ajutau armata sovietică. Ei erau partizanii din spatele frontului.

În primăvara anului 1944 pe mine și pe încă nouă inși ne-au trimis la Făgăraș, la Școala de Telemetrie. Aici am făcut instrucție pentru observator telemetrist, la aruncătoare de 120 de milimetri. La Școala de Telemetriști din Făgăraș, mâncarea și tratamentul au fost foarte bune. Eram cazați în cetatea Făgărașului, lângă Olt. Dimineața primeam micul dejun, după care coboram într-un sat numit Galați. Acolo era școala unde eram încadrați și făceam teoria. Eram cazați în camere mari, în cetatea Făgărașului, cam 20 de soldați într-o cameră. Lângă noi erau alte camere, cu lacăte mari pe uși. Comandanții ne spuneau așa: «Să nu cumva să vă băgați acolo că alea au legătură cu Cetatea de Baltă», povestea cu umor bunicul Aurel.

Când aveam aplicații, se proceda în felul următor. Primeam o hartă, a Făgărașului sau a munților din zonă, o puneam comandantul pe masă și trăgea o linie pe ea. Ți-o puneam în mână și plecai. Ne luam creioane, aparate de ochire, binoclu, telemetru, pe care-l ducea în spate un coleg, altul ducea cronometru și busola Krauss. Pe drumul nostru trebuia să scriem tot ce am întâlnit în față, dacă treceam peste un pârâu trebuia desenat pârâul, trebuia să faci legătura unde se varsă acel pârâu. Dacă găseam o fân-

³ Jidani, termen folosit de Rusu Aurel pentru a numi evreii.

tână o scriam și desenam locul respectiv. Trebuia să scriem dacă are apă potabilă sau dacă în zonă sunt izvoare. Treceam peste munți și vedeam cum sar caprele negre. Dimineața plecam și ne întorceam seara. Întotdeauna predam la comandant lucrarea pe care am făcut-o peste zi. La finalul lunilor de școală de la Făgăraș am dat examen, asta era înainte de Sfintele Paști din 1944. Îmi amintesc că, imediat înainte de Paști, am venit acasă. Nu știam eu că abia peste cinci ani, în 1949, voi mai apuca să aud slujba de înviere din biserica noastră; eram tineri și nu ne gândeam la așa ceva.

Chiar în ziua de Paști am auzit că americanii au bombardat cu 1.000 de avioane orașul Ploiești și Valea Prahovei. No' acum, mă gândeam eu, cum mai ajung la Brăila, la regiment? Deja au trecut vreo cinci sau șase zile, după zece zile eram dat dezertor. Trenurile nu mai circulau bine, aveau întârzieri. Dacă nu ajungeam în alea zece zile la unitate, primeam 25 de lovituri cu centura la fundul gol, în fața regimentului, dar am reușit și am ajuns. Înainte de a pleca pe front am mai vizitat o dată pădurea Monumentul din Brăila; acolo era un monument, de-aia îi spunea așa. În pădure erau clădiri, erau restaurante și era amenajat un parc.

În primăvară, imediat după Paști, ne-au vărsat la Regimentul 38 de Infanterie, acum eram la Divizia a 10-a Infanterie. Ne-au dus cu trenul până la Balta Albă, acolo erau niște depozite mari, unde lucrau de-ăștia pedepsiți. După ce ne-au coborât din tren, în timpul nopții am fost bombardați, nu mai știam pe unde să ne ascundem.

Pe noi, pe observatorii de artilerie, ne-au pus în spate la linia întâi, aveam o cazemată de unde urmăream mișcările rușilor. Eram trei inși, eu, un sergent major și un telefonist. Telefonistul era basarabean, casa lui era la numai 30 de kilometri de locul unde eram noi. El avea o vorbă: «N-aveți voi treabă cu aparatele mele». Și-a tras firul printr-o viță-de-vie din apropiere și așa comunicam cu artileria. Comandantul bateriei de tunuri din spatele nostru nu dădea ordin de tragere, până nu trimiteam noi datele unde se afla inamicul. Când descopeream un punct de artilerie inamic îi anunțam. Noi aveam tunuri de 120 de milimetri, le-au adus cu caii până aici, după care le-au camuflat pe poziție. Toată vara artileria lor a bătut pe noi și ai noștri pe ei.

În prima noapte de front rușii au avut tragere lungă, au bătut pe artileria noastră, spre dimineață au scurtat tragerea, au bătut pe linia întâi. Abia am apucat să ne săpăm o groapă și să ne adăpostim, am acoperit-o cu traverse de cale ferată, peste care am pus pământ și carton asfaltat să nu ne ude ploaia. Când bătea vântul tare, ne zbură cartonul, rămâneam descoperiți, dar nu era să-l lăsăm moștenire rușilor.

Civilii erau evacuați de acolo pe o rază de vreo 10-15 kilometri. Când transmiteam comanda la artileria noastră unde să bată, le spuneam așa:

«- Alo Vâlcea, alo Vâlcea!», răspundeți. Vâlcea era codul nostru.

«- Da», ne răspundeau colegii de la artilerie.

«- La punctul 101, distanță de 1.500 de metri, unghiul de 72 de grade, se află un pom. Acolo-i instalată o unitate de artilerie inamică!». Era în fața noastră insula Carolina, dincolo pe Nistru. Pe insula aia sunt câteva sate, la unul îi zicea Achimbeltu. Pe noi, la data de 19 august 1944 au început să ne bată rușii, cred că de pe la ora doisprezece noaptea. Toată noaptea auzeam cum bat și ne întrebau comandanții noștri:

«- Unde bat, de unde bat, pe cine i-a atins rușii?». Eu nu-i puteam descoperi că era noapte și nu vedeam, nu știam de unde vin proiectilele. Când s-a luminat de ziuă, imediat cu aparatul de ochire am descoperit de unde trag sovieticii. Dar ei s-au

oprit, acum dădeau ai noștri cu artileria pe ei. La un moment dat am primit ordin de retragere, telefonistul și-a luat aparatul în spinare, și-a pus cablul pe ghem și ne-am pornit către unitate. Sergentul meu mă îndemna să merg la grupul de infanterie, să văd care-i situația. Dar mai erau acolo?! Grupul de infanterie nu mai era acolo, au fugit în timpul nopții.

Nu a trecut mult timp și începe a veni armată de-a noastră în ajutor. Cu armata care a venit în ajutorul nostru am pornit către satul Tătăraști. Când am ajuns acolo, ai noștri au început a bate cu artileria pe malul rusesc, ne așteptam să vină rușii cu bărcile peste noi, dar deocamdată nu vedeam pe malul lor nici o mișcare. Când au scurtat tragerea, românii au bătut și pe malul nostru, acolo era o râpă de vreo 20 sau de 30 de metri. Rușii erau trecuți pe partea noastră, dar n-au mai apucat a face cap de pod. Pe râpa aia i-au bătut ai noștri cu brandurile, când am ajuns acolo era plin de ruși morți.

La marginea satului Tătăraști, dintr-un pod sare un rus care o ia la fugă prin sat. Soldații noștri l-au prins, era rănit prin umărul stâng. Un sergent de-a[l] nostru ne spune:

«- Dați-i mă un glonț la ăla, să nu mai necăjească sanitarii noștri cu el!». Ni-meni dintre colegi n-a vrut.

«- Dați-vă îndărăpt!», a zis sergentul. Atunci rusul a ridicat mâna dreaptă sus și-a zis:

«- Ne strelyayte v menya, u menya chetvero detey!». Atunci n-am înțeles ce-a zis, dar când am ajuns prizonier am știut:

«- Nu mă împușca, că am patru copii!», povestea cu ochii în lacrimi bunicul Aurel. Sergentul a ridicat pușca și l-a pușcat pe bietul om. Noi care eram în Regimentul 38 de Artilerie, Divizia 10 Infanterie, practic eram încercuți.

De la Tătăraști am încercat să o luăm către România, pe drum întâlneam tot mai multe unități; atunci s-a încercat să facem un front de rezistență, dar nu s-a putut. Eram așa de înghesuiți pe drum, cum sunt oamenii duminica în biserică. Eram sute de căruțe de la toate unitățile, tunuri, toți grămadă, unul peste altul. La sfatul unui căpitan, o parte din noi a luat-o pe alt drum și au scăpat din «punga» aia, care nu era închisă de tot. Rușii veneau și dinspre nord, dinspre est, dar și dinspre Marea Neagră.

Eu eram într-o căruță fără coviltir, dar cele mai multe aveau, ne apăra de ploaie. Pe drumul nostru am trecut printr-un sat numit Răscăieți, a fost ars de două ori, odată de ruși, după aia de români. Noi am contraatacat și ce-a mai rămas din el a ars în luptele alea. De la Răscăieți drumul urca în sus, pe-o parte erau case, pe cealaltă erau grădini. Drumul era plin de curbe și de serpentine, așa cum este la Mediaș, hula Baznei. Cum era atâta lume și huruiau căruțele s-a făcut praf și nu auzeam ce vine după noi.

Eu ședeam pe loitra din dreapta căruței, chiar pe partea cu șanțul. Unul din carul nostru, era cu spatele la noi, se uita îndărăpt. Deodată îl aud că zice:

«- Uite tancul!».

Mi-am sucit capul și văd tancurile tot câte două pe drum, veneau unul lângă altul și călcau tot sub șenile. De la noi până la ele nu cred că erau mai mult de 15, până la 20 de metri. Ele au apărut de după o curbă, ne-am trezit că-s în spatele nostru. Tancul venea către noi, atunci eu am pus piciorul pe loitra căruței să sar în șanț. Când

am pus piciorul să sar, unul s-a prins de mine și am alunecat înapoi. Îmi amintesc atunci că mi-am dat drumul din căruță direct în cap, am căzut în șanț și m-am rostogolit. Norocul meu că am avut casca pe cap. M-am ridicat și am mai apucat să văd un soldat dintr-o căruță care s-a ridicat, a întins mâinile spre tanc, parcă vroia să-l oprească. Tancul l-a zdrobit, s-a urcat pe căruțe, se auzeau șenilele cum rup tot. După el venea alt tanc, și altul, cred că de tot au fost vreo 12 tancuri”, își amintea lăcrimând bunicul Aurel.

„Eu nu m-am mai mișcat de acolo, am stat în șanț până au trecut toate tancurile, după ce n-a mai fost nici unul m-am ridicat și am început să fug prin viile alea. M-am întâlnit cu alt băiat și împreună fugeam, nu mai aveam armă sau cartușe, au rămas sub tanc.

În toată harababura aia, un tanc rusesc și-a prins șenilele de pe partea stângă în hamurile și lanțurile de la căruțe, n-a mai ținut direcția și a intrat într-o mlaștină de lângă noi. Am auzit pe un soldat că strigă către altul: «Hai mă cu faustpatronul!»! A venit unul care avea faustpatron și a tras un proiectil, odată a luat foc tancul. Din el au sărit doi ruși care au luat-o la fugă prin trestii.

Tot fugind prin miriștea aia, am ajuns deasupra de un rozor, pe dunga rozorului stăteau cu spatele la mine doi ruși. Unul din ei citea dintr-o carte și celălalt îl asculta. La picioarele lor era o mitralieră pe roate, nu ca a[le] noastre să le duci în spate.

M-am oprit și am dat să mă smucesc înapoi, să fug. Am apucat să fac vreo cinci pași când unul din ei a strigat la mine:

«- Stai, predaiski!»! M-or fi auzit, m-or fi simțit, nu-mi dau seama, dar când l-am văzut cu pistolul asupra mea, m-am oprit. Am ridicat mâinile sus, un rus a venit la mine, m-a pipăit să vadă dacă nu am armă sau muniție, dar eu nu mai aveam nici bocancii în picioare. M-au întrebat de unde am sângele pe pantaloni, dar au văzut că nu-s rănit, era sângele celor călcați de tancuri.

Acolo erau o mulțime de prizonieri, eu cred că eram peste zece mii laolaltă. Printre ei erau și civili, dar și nemți. Cei mai mulți eram români. În toți prizonierii ăia, era un grup de șapte nemți. I-au încolonat unul lângă altul și a venit la ei un ofițer rus care știa germana. S-a dus la fiecare și-l întreba. Nemții atâta ziceau:

«- Ich weiß nicht!», adică «Nu știu!», ziceau nemții. Se ducea din nou la primul și-l întreba, nemții tot același răspuns. Probabil îi întreba din ce unitate sunt, unde-i divizia lor și ei n-au vrut să zică nimic sau erau rătăciți. I-a tot întrebat una, alta, până odată s-a dat comanda pe rusește la șapte militari cu pistoale mitralieră să vină aici. I-au încolonat pe cei șapte nemți la marginea șanțului și ofițerul a dat ordin:

«- Strelyat!». I-au împușcat pe toți. După aia ofițerul rus s-a urcat pe o căruță și a pus niște basarabeni să ne traducă:

«- Cu românii s-a făcut pace, voi mergeți acasă acum. Pe nemții pe care-i prindem sub o sută, îi pușcăm pe toți!». Asta s-a întâmplat la data de 24 august 1944, era la amiază, cred că pe la ora unu.

Ne-au pornit pe jos, ne-au aliniat tot câte patru pe un rând, eu gândesc că era lungă coloana de vreo doi kilometri. Am luat-o către nord, să găsim un pod ca să ne treacă Nistrul. Peste Dunăre, Odessa nu-i departe, dar nu era pod de trecere. De la Tătăraști până la Odessa am făcut nouă zile. Pe drum prin Basarabia ieșeau femeile

să ne dea o bucată de pâine sau de mămligă, vedeau că vin coloanele de prizonieri. Noi fugeam să prindem o bucată de mâncare, o doboram pe biata femeie la pământ și abia dacă prindeam o bucățică de pită cât îi anafura la biserică. După ce am trecut Nistrul, acolo satele îs amestecate; pe acolo nu ne-a mai dat nimeni de mâncare.

Când am ajuns la Odessa n-am mai putut merge. Așa a fost de bombardat orașul și-ncoace, și-ncolo, că pe jos erau numai țigle sparte, cărămizi rupte; atunci m-am rugat de o santinelă să-mi dea ceva în picioare că eram desculț. Soldatul a oprit coloana și-a zis:

«- Care aveți de rezervă o pereche de bocanci?».

«- Eu am, dar să-mi plătească!», a răspuns un prizonier.

În lagărul din Odessa primeam mâncare o dată pe zi, o ciorbă de nu știai din ce-i făcută și o feliuță de pâine, cam de 200 până la 300 de grame. Felul doi era «kașa»; când am auzit ce ne dau, ziceam unii către alții: «Măi să ne păstrăm pâine că avem nevoie la felul doi». Kașa era o amestecătură de varză, cartofi, uneori puneau și mei fiert, nici pomeneală de cașul nostru. Dormeam afară, pe cimentul gol.

La mijlocul lui septembrie 1944 ne-au urcat în trenuri de vite și ne-au trimis în lagăr. La mijlocul vagonului ne-am făcut o gaură pentru necesități. Din cauza la apă sau la mâncare, ne-a pornit diareea. Ne fugăream unul pe altul de la gaura aia:

«- Scoală mă, că fac pe mine!».

«- Stai mă, că n-am gătat!», îmi zicea colegul de suferință. Ne împingeam unul pe altul, atunci a fost rău”, își amintea cu tristețe bunicul.

„Primul lagăr a fost cel de la Novgorsk, acolo am ajuns la 8 octombrie 1944. Dacă treceai Marea Baltică, orașul Helsinki era la 80 de kilometri. Aici am întâlnit un băiat din Lodroman, pe Tudoran Nicolae, și pe Pușcă Cornel, de la noi din Tăuni. Și în lagărul acesta cred că eram peste zece mii de prizonieri. De îmbrăcat ne-au dat haine mai bune, de curățat ne-au băgat la etuvă, dar cu mâncarea a fost rău și aici. Ne dădeau un polonic cu supă de nu știai din ce-i făcută, pâine câte trei sute de grame și felul doi Kașa. Cartofii cum îi scoteau din pământ așa-i puneau la fiert; după ce erau fierți, îi scoteau cu o lopată găurită. La fel făceau cu varza, o fierbeau cu tot cu rădăcină. Niciodată nu ne dădeau mâncare să ne săturăm. Carne nu am văzut în toți anii de prizonierat. Capetele de pește le fierbeau și ne făceau z[e]amă din ele. Uneori la felul doi ne dădeau pești sărați. Mâncare primeam de două ori pe zi.

Cu hainele rușii au fost mai darnici, ne-au dat pufoici, pâslari în picioare, ei le spuneau «valinki». Pe cap ne-au dat căciuli care ne protejau și urechile, iar mâinile ni le protejam cu mănuși. Eu am fost rezistent la frig, nici nasul nu mi-a înghețat în Rusia. Ne duceau la lucru la pădure, trebuia să tăiem lemne pentru o uzină electrică, așa funcționa. Lemnele erau tăiate de alții, noi doar le transportam. Ne-am făcut niște sănii mari, le-am poreclit „bou-sanie”, pe care încărcam lemnele, iar ca să putem trage așa povară ne-au dat hamuri ca la cai. Nici n-am ajuns bine acolo, că a început să ningă. Ne înhămam la sanie tot câte doisprezece băieți. Tot la a zecea sanie era un sanitar cu trusa sanitară, dar tot prizonier ca și noi. Erau pregătiți în caz că-i îngheață la unul nasul, urechile, degetele sau dacă ne accidentăm, să ne ajute. Ne anunțau să fim atenți la ger. Am primit batiste special făcute să ne acoperim nasul. Mulți cădeau jos de frig. Totdeauna la pădure am fost cu valinki și cu mănușile pe mâini. Valinki erau încălțăminte rusească foarte bine făcută, din lână presată. Puteai să stai toată ziua în zăpadă,

că nu simțeau frigul, important era să nu te uzi. Ne scoteau la lucru până la minus treizeci de grade Celsius. Cel mai frig era dimineața după răsăritul soarelui.

Trezirea era la ora cinci dimineața, ne îmbrăcam, ne spălam, mâncam și ne pregăteam săniile. Pe o sanie puneam doi metri cubi de lemn, o trăgeam 12 inși. Santinelele aveau câte doi câini, ciobănești germani, de pază. În prima iarnă a venit o zăpadă de doi metri, dar și un ger mare. Până la minus treizeci de grade ne scoteau la lucru. Dacă depășea -30 de grade, eram scutiți în ziua aia.

O pățanie din lagăr mi-o aduc aminte până azi. Noi la pădure trebuia să cărăm și stânjini lungi de la 5 până la 10 metri lungime, pentru construcții. Ca să putem duce stânjini așa lungi, băgam lemne sub ei, tot din metru în metru. După aia îi ridicam pe umăr și-i transportam, dar zăpada era mare și nu vedeam unde sunt gropile. Atunci unii băieți cădeau, se împiedicau și toată povara rămânea pe ceilalți. La câțiva li s-au rupt parii și au căzut jos. Atunci santinelele au dat drumul la câini pe noi și au început să ne bată. Când am ajuns în lagăr am raportat la conducere ce s-a întâmplat și cine ne-a bătut. Pe gardienii ăia i-au mutat de acolo, mai mult nu i-am mai văzut între noi”, își amintea veteranul nostru.

„În lagărul nostru eram aproape 12.000 de prizonieri, toate națiile erau acolo: finlandezi, nemți, unguri, români, olandezi, danezi, cehi, spanioli, italieni. La italieni le-au dat prima dată drumul acasă, când s-a desprimăvărat. Cu ei odată au plecat și „internaționali”, așa le ziceam la olandezi, danezi, spanioli sau cehi. În lagăr la Novgorsk ne-au făcut un club politic unde ne adunau să facă propagandă cu noi. Fiecare țară avea translatorul ei. Tot în primăvara anului 1944 s-au făcut batalioane să venim pe front, la Apus. Făceau instrucție cu noi, eu m-am înscris în divizia «Horia, Cloșca și Crișan», dar nu am mai ajuns pe front. De la noi din sat au apucat doi consăteni să meargă spre front, dar s-a terminat războiul și au fost lăsați la vatră.

Finlandezii au fost și ei eliberați înaintea noastră. Ei au dat despăgubiri de război, case gata făcute din lemn, «finskiy dom» le spuneau rușii.

Când ne chema la club să facă politică cu noi, îi întrebam pe comandanți: «Când ne dați drumul acasă?». Întotdeauna ne răspundeau «skoro domoi», adică «în curând». La etuvă ne băgau tot la zece zile. Acolo n-am știut ce-i ăla Crăciun, ce-s alea Paști! La 7 noiembrie sărbătoream revoluția rusă muncind. Am avut noroc că în barăci nu era frig, ne aduceam lemne și ne făceam foc. Tot lemnele erau folosite pentru construcții, încălzit dormitoarele și pregătit mâncarea la bucătărie. Într-o baracă eram cam 40 de oameni, paturile erau etajate. Soba era făcută o parte din cărămidă, altă parte din teracotă, așa se fac în Rusia. În satele de acolo țăranii aveau scară și se culcau sus pe teracotă, îi spuneau «pechika». Rusia era o țară mai slab dezvoltată, cel puțin satele de acolo față de astea de prin Ardeal. Adevărat este și că războiul a făcut ravagii prin unele părți. De multe ori ajutam văduvele de război, le duceam lemne și le ajutam în gospodărie. Femeile aveau câte un bou pe care-l prindeau la car, le era și lor foarte greu”, constata Rusu Aurel.

„În primăvara anului 1945 ne-au mutat în alt lagăr, era lagărul numărul 7.324 din URSS, așa trebuia să scriem pe cărțile poștale trimise acasă. Nici nu am ajuns bine în lagărul 7.324 de la Ivanovo, că am fost puși la plug. Eram cam o mie de prizonieri și ne-au cazat pe la oameni pe acasă. Ne-au făcut hamuri ca alea de la sanie, eram câte 24 de inși la un plug reversibil. Acolo am arat cam o lună și jumătate o

suprafață lungă ca de-aici până la Teiuș. Nici la plug n-a fost ușor, trăgeam din toate puterile, câte unul voia să ne fenteze și noi cei din spatele lui îi trăgeam câte una, zi-când: «Trage mă, nu lăsa tot pe mine!». Funia de la plug era lungă de 12 metri și groasă cât degetul. I-am întrebat pe ruși:

« -De ce nu puneți caii la plug, de ce nu arați cu tractoarele?».

«- Caii s-au prăpădit în război și tractoarele le-ați topit voi să faceți tancuri!», ne-au răspuns rușii. După ce am gătat de arat, tot noi, cu sapele am semănat cartofi. Din ce am auzit după aia s-au făcut niște cartofi de toată frumusețea acolo.

Cea mai tragică întâmplare din prizonierat a fost în anul 1946, la Ivanovo. În vara aia au fost aleși două sute de oameni să meargă la tăiat de pădure. Trebuiau pregătite lemne pentru o schelă la o uzină electrică din Ivanovo. Cei 200 de prizonieri au fost dați în primire la un căpitan rus. Între ăia 200 erau și Pușcă Cornel din Tăuni, Tudoran Nicolae din Lodroman și Mihăilă Avram din Lunca Mureșului.

Căpitanul rus i-a pus în echipe tot de câte trei prizonieri, fiecare trebuia să facă câte doi metri cubi de lemn. Lemnele trebuiau tăiate, fasonate, curățate de crengi, tăiate la câte doi metri lungime și puse stivă. Ei aveau un fierăstrău fără dinți, nu puteau tăia cu el. În prima zi au reușit să facă norma, în a doua zi mai puțin și tot mai puțin de la o zi la alta. Alături de prizonieri erau și vreo 20 de basarabeni, deportați de ruși de la casele lor și duși în pădure cu prizonierii la lucru. Când a văzut căpitanul ăla că nu-și pot face norma, a început să-i pedepsească. I-a luat deoparte pe basarabeni și le-a spus așa:

«- Acum voi nu mai lucrați nimic că diseară vă dau eu de lucru!».

Când s-a făcut seară i-a pus pe basarabeni să sape gropi înalte cât un om și să bage apă în ele. Prizonierii erau tot mai slăbiți și nu-și puteau face norma. Când venea noaptea, căpitanul îi dezbrăca la pielea goală și-i băga în băltoaca aia. Ca să nu fugă puneau un basarabean să-i păzească. Până dimineața bietul prizonier era tot umflat de țăntari. Căpitanul nu a anunțat la lagăr ce face el. Azi unul, mâine altul, a omorât cel puțin 70 de prizonieri.

Unii dintre ei au încercat să fugă, dar au fost prinși. Erau la vreo 70 de kilometri de noi, nici unul n-a reușit să scape. Odată unul a fost mai norocos, Căprescu Ilie din Vlașca, Teleorman. A reușit să fugă, a ajuns la șosea și a făcut cu mâna la un camion care l-a dus în oraș. Șoferul l-a întrebat unde să-l lase și el s-a cerut la sediul securității, la NKVD. Acolo s-a dat jos și le-a povestit la comisarii ăia ce s-a întâmplat în pădure. Atunci imediat au luat un autobuz, au venit în lagăr și au mai luat unul, au luat și doctori cu ei, asistente și s-au dus la pădure. Când au ajuns la locul cu prizonieri căpitanul rus a zis:

« -Nu mai încercați, că spun clar. Așa am avut de gând ca din 200 să moară 199, și la ultimul să-i dau drumul să meargă la lagăr sau unde-o vrea el, să spună că eu i-am omorât pe ălalți!».

«- De ce le-ați făcut asta?»), l-au întrebat cei de la NKVD.

«- Pentru că românii m-au rănit pe mine la Odessa!», a răspuns căpitanul rus.

Între ăștia 200 erau și trei prieteni ai mei, cel mai slab era Tudoran Nicolae, cel din Lodroman. Așa era de slab că i s-au băgat ochii în fundul capului, era ca un mort, uscat. Nu putea merge decât dacă își ridica mâna cu piciorul. El a lucrat cu

Pușcă Cornel și cu Mihăilă Avram. Cornel și Avram erau mai puternici și-l ajutau. Tudoran nu mai putea și le zicea:

«- Lăsați-mă să mor, să mă bage în groapa aia, că muriți și voi!».

«- Când ne bagă, ne bagă pe toți trei!», i-au răspuns cei doi. L-au ajutat și l-au salvat!

Pe cei care au venit din pădure, pe unii i-au spitalizat, pe alții i-au pus la munci mai ușoare. Pe Pușcă Cornel l-au pus la bucătărie. Pe Tudoran Nicolae și pe Popa Gligor i-au ținut în refacere în lăgăr”, povestește emoționat veteranul nostru.

„La începutul anului 1946 lucram la circular cu o rusoaică; m-a întrebat câte ceva de mine, de familia mea. Cu femeia asta m-am împrietenit. Ea mi-a făcut rost de un dicționar român-rus-slovac («rumynskiy-russkiy-slovatskiy»). Toată noaptea citeam și învățam, prima dată am învățat alfabetul. Când vorbeam cu femeia asta repetam cuvintele spuse de ea.

Am ajuns acasă la ai noștri la data de 13 mai 1948. Ne-au adus cu trenul până la Iași, de aici ne-au dus la Focșani, unde ne-au ținut în carantină câteva zile până ne-au dat foile de drum. Eu m-am coborât la Micăsasa, de acolo am pornit pe jos către casă.

În luna august 1948, m-am căsătorit cu Ana, de fată a chemat-o Gligor. Am avut trei copii, două fete și un băiat: în 1949 pe Ana, în 1956 pe Aurel, iar în 1959 pe Maria. Până în anul 1956 am lucrat în agricultură, împreună cu soția. În 1956 am intrat perceptor la noi în sat, Axente Sever, Făget, Chesler, Agârbiciu și Șoala. Am ieșit la pensie în 1983.

La alegerile din 1946 oamenii, părinții mei, au fost cu Maniu și cu țărăniștii, toți i-au votat. Dar imediat după votări au început să-i adune de prin sat pe cei mai anticomuniști și i-au dus la securitate la Blaj, acolo i-au bătut. Tineri n-au dus decât vreo doi sau trei, că noi eram în Rusia. Primul l-au luat pe învățătorul Codău Ioan și l-au bătut la securitate de l-au stricat de cap”.

„Când a fost să ne înscriem în CAP, noi nu am vrut. Atunci veneau comuniștii cu oameni de la fabrica din Copșa Mică. Intrau în camera asta câte 20 și uneori 30 de activiști și ne amenințau; până la urmă ne-am înscris că n-am avut ce face”, ofta bunica Rusu Ana.

La finalul interviului din 4 aprilie 2016, eroul acestui capitol mi-a urat să-l ajung în vârstă, iar pe tinerii de azi îi sfătuiește să fie mai credincioși și mai uniți⁴.

Interviu realizat la 27 aprilie 2014, 3 martie 2015 și 4 aprilie 2016 la Tăuni de către Dan Ramf.

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1-3 – Ipostaze cu Rusu Aurel, incluzând aici și persoana mea.

⁴ Vezi capitolul *Rusu Aurel* din lucrarea Dan Ramf, „Bunicii noștri, Eroii noștri”, vol. I, București, Editura Militară, 2017.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3